

שליח בדרפון (עם משה דיין) איך ועצור? איך שוחרר?

דוד קורן

לעשות, כדי לעזוב בשלום את עיראק ולנסוע לישראל, הוא לחתום על טופס שהוכן לצורך זה על-ידי הממשלה. אולם הריענות לא היתה גדולה. היהודים חששו, כי כל העניין הוא מלכודת, כדי לגלות את הציונים. והרי ציונות היתה אחת ההאשמות החמורות ביותר בספר-החוקים של עיראק. כאשר שר היו נפגשים, היו שואלים האחד את השני: "ויתרת?" והתשובה היתה לרוב: "נראה, נראה."

חפץ קטן הושלך

לף חודש. בא חגיגה הפסח. ביום האחרון של החג יצאו המוני היהודים של בגדאד, כמינהגם, לטייל על שפת החירוקל, להגיגת שירת-הים. בשעות השיא היו על הטיילת קרוב ל-50 אלף יהודים — גברים, נשים וטף. בשעה 9 בערב כבר קטן מספרם. רובם חזרו לבתיהם, לסעוד את הסעוד. רה הראשונה על פיתות ומאכלי-חמץ. אולם רחוב אבו אל-נוואס, לאורך הנהר, המה עדין ממטיילים יהודיים. בקפה דאר א-בירה ישבו צעירים יהודיים משכילים. לפתע חלפה על פני בית-הקפה מכונית. חפץ קטן הושלך לך ממנה, תוך כדי נסיעה, ומייד התפוצץ על המיזרקה. רק במיקרה לא נפגע איש.

הפצצה היהודיה ברחבי עיראק כור לה. במיוחד חשו בועזוע היהודים. הם היו משוכנעים, כי טרוריסטים עיראקים ניסו להחנקש ביהודים. "כראי לנסוע לישראל", החלו המהססים לומר האחד לשני.

למחרת הציפו המוני יהודים את משרדי ממשלת הנסיעות והנתיבות, שנקבעו כמקומ-דישום של המבקשים לזאת על אירוחם. היו אלה, ברובם המכריע, בני השכבות העניות, שלא היה להם מה להפסיד. מול הנחשול הפתאומי, פנתה ה-

טאווי, שגרל בעיראק. כפלטוני רצה להבין מרוע נתנו העיראקים ליהודים לעלות כהמוניהם לארץ. תוך מהלך חקירתו הוא נתקל בפרשת הפצצות, התחיל לפשפש בארכיונים העיראקיים הסודיים, לעבור על הפרוטוקולים של המישפט, וכך גילה הרבה פרטים מרתקים, שלא היו ידועים להעולם הזה בשנת 1966, כאשר פורסם הסקופ בראשונה.

בין השאר ריכז סרטאוויו חומר עיראקי סודי על הנסיבות שבהן שוחררו שניים מן ה"פעילים הישראליים המרכזיים שפעלו אז בבגדאד: יהודה תגר ומרדכי בן-פורת.

שניהם נעצרו. בן-פורת שוחרר מיד, תגר שוחרר כעבור שבוע שנים, למחרת המהפכה הלאומית בעיראק, כאשר עלה לשלטון הגנרל עבד-אל-כרים קאסם. הרב נעשה על-פי הסכם חשאי בין קאסם ובן-גוריון.

סרטאוויו נצח, אך המחקר שהבין מצוי בארכיון שהשאיר אחריו. **וכך כתב, "העולם הזה", "כאשר שר חשף בראשונה את הפרישה:**

לפתע, בפורים של שנת 1950 (חודש מרס) פירסמה הממשלה הודעה מדהימה: כל יהודי עיראקי, שירצה לעזוב את עיראק, יוכל להצהיר על ויתור-מרצון על נתינותו העיראקית. היה ברור, כי הכוונה היא לאלה הרדי צים לעלות לישראל. ברבריה-הסבר, שהובאו בעיתונים, נאמר: "ההתנגדות שיות בין הממשלה לבין קבוצות מהגרים הוכיחו, כי חלק מהיהודים עיראקיים אינם רוצים לחיות במדינה הזאת. על ידי בריחתם הם מוציאים שם רע לעיראק. מי שאינו רוצה לחיות בקירובנו, אין מקומו כאן. שילך".

בראש הממשלה שהחליטה על כך עמד תופיק אל-סוויידי. מאוחר יותר, אחרי ההפיכה של הגנרל קאסם, ב-1958, כאשר הועמד אותו אל-סוויידי

האמת היא שרוב היהודים לא זזו.

השקר נועד לשרת מטרה: להעלים את המניע למה שקרה לאחר מכן. זוהי אמת ההיסטורית: **בי סקרת שולחיהם בארץ, יזמו שליחים ישראלים בעיראק הנתת פצצות במסדות יהודיים, כדי לזרוע בקהילה את ניקה ולהביא את ההמונים לעליה.**

זה הצליח. כמעט כל הקהילה היהודית אכן ניצלה, כרגע האחרון, את ההזדמנות ועלתה ארצה, רבים ממנה כחוסר-כל.

בסך הכל הונחו חמש פצצות — ארבע אצל יהודים, ואחת במוסד אמריקאי.

שני

עיסקי-ביש

ה מנטאליות שעמדה מאחורי המעשה לא היתה חריגה בימים ההם, כאשר רוחו של רויט בן-גוריון שלטה במדינה, ובעיקר בוועדות-הכ"י טחון.

יש דימויו רב מאוד בין פצי צות-בגדאד ובין, "העסקי-ביש" שקרה כעבור ארבע שנים, ב-קיץ 1954, במצרים.

במצרים ניתנה הוראה לרשת ריגול יהודית להניח פצצות במסדות אמריקאיים, כדי ליצור את הרושם כאילו קבוצות-טרור מצריות פועלות נגד המערב. המטרה היתה לחבל בכת-קרבות המצרית-אמריקאית והמצרית-בריטית שהחלו אז.

בעיראק הוטל על מחתרת ציונית להניח פצצות במסדות יהודיים, כדי ליצור את הרושם כאילו קבוצות-טרור עיראקיות פועלות נגד היהודים. המיטרה היתה לשכנע את היהודים להסילק.

בשני המקרים בוצעו המעשים על-ידי יהודים טובים, שאורגנו כמח"ת ציונית. בשני המקרים ניתנה הפקודה ליהודי שליחים מישראל.

בשני המקרים הצליחו הישראליים להתחמק באופן מיטור, אחרי שכבר נתפסו בידי השלטונות. בשני המקרים הוצאו להורג יהודים מקרימים.

בשני המקרים נערכו מישפטים, שבהם התגלו כל הפרטים. בשני המקרים רים טענה השלטונות הישראליים שזו הי עליית-דם אנטישמית.

בשני המקרים לא הוכח מעולם מי נתן את ההוראה. ההבדל: העסקי-ביש המצרי התפוצץ כעבור זמן, כאשר התלקח סביבו מאבק פוליטי בארץ. בגללו נפ"לה ממשלת-ישראל, התפלגה ממשלת-העבודה (מפא"י) וקמה מפלגה חדשה (רפ"י). בסופו של דבר גרמה הפרשה לשבירת המיתוס של בן-גוריון ולהתמוטטות שילטונו.

העסקי-ביש העיראקי לא גרם לשום תוצאה כזאת, מפני שהכל הסכימו להעלימו לצמיתות. ועדת-החקירה החשאית שמינה איסר הראל — בבחירת "המוסד חוקר את המוסד" — הגיעה במובן למסקנה שאין שום הוכחות לשום דבר.

ועוד הבדל: העסקי-ביש המצרי לא השיג את מטרתו. הרשת התגלתה, לי אמריקאים נודעה האמת, יחסי מצרים-ארצות-הברית לא התקלקלו באותה שעה (אלא רק כעבור שנה, כאשר הנשיא גמאל עבד-אל-נאצר הושיט יד לסובייטים), והבריטים חתמו על הסכם עם מצרים לפניו הכוחות הבריטיים מאוורר תעלת-סואץ.

העסקי-ביש העיראקי, לעומת זאת, הצליח מאוד. קהילת-בבל חוסלה.

חוק

ערבי

ה פרשה כולה התגלתה על-ידי העולם הזה, שגבה את עדויותיהם של עולי-עיראק שידעו את פרטי ה-פרשה.

העולם הזה לא ידע אז כי חוקר ערבי חוקר אף הוא את הפרשה. היה זה פלסטיני צעיר בשם עיצאם אל-סרי

שליח הילל האם הופקרו העצירים היהודיים?

מישפט צבאי והואסם בבגדדה, היה אחד מסעיפיה-האישום העיקריים: סיוע למדינת-ישראל, על ידי מתן אפשרות ל-100 אלף עיראקים להצטרף אל שררות אזוריה.

באותו יום, ב-1950, כתבו עיתונים עיראקיים: "היום חוגגים היהודים שני חגים: חגי-פורים וחג מתן הרשות לע"ל לישראל."

קציני-מישטרה הופיעו בבתי-הכנסת, סתו והובאים הודיעו כי כל הרוצה לשאול שאלה בקשר להודעת-הממ"ד שלה יקבל תשובה מפי הקצינים. ה קצינים הבהירו, כי כל אשר על יהודי לעזוב, בסך הכל נרשמו — עקב

הפצצה על הטיילת — כ-10 אלפים יהודים. מה עוד, שקצב ההטסה ארצה היה איטי מאוד. אחרי שנרשמו כל המבקשים לעזוב, הגיע רק מטוס אחד, שטיס 150 יהודים לקפריסין, ומשם ללוד. לעוזבים ניתן למכור בלי הפי רעה את הרכוש הרל שהיה להם, והי כסף שברשותם הוחלף בנמלה-התעופה של בגדאד בלירות-שטרלינג.

משקה קר ופצצה

וב חדרלו יהודי עיראק לראות בויתור על נתינותם עניין בר ער. השוטרים ופקידי-הרישום נשארו ללא עבודה.

לפתע התפוצצה פצצה שניה. הפעם במשרד של שרות-האינפורמציה של ארצות-הברית. היה זה מקום נעים ומרווח, שבו נהגו צעירים רבים — בעיקר יהודיים — לשבת ולקרוא בקיץ כיבודם במשקה קר.

גם הפעם היתה ההשערה, כי מח"ת עיראקית קיצונית הטילה את הפצצה, אשר רק במיקרה לא פגעה באיש. יהודים, שחששו כי הביטחון הפנימי יתערער, אם תתפתח מלחמה מחתרתית, פחדו שהם יהיו הנפגעים הראשונים במיקרה זה. על-כן שוב החלו מירפקים על דלתות בית-הכנסת עזרא דאוד, לחתום על טופס-הויתור. אלא שהפעם לא היתה הבהלה גדולה כמו בפעם הקודמת, ומיספר הנרשמים לעלייה היה קטן עוד יותר. שנת 1950 נגמרה, וחודש מרס — שבו עמד להסתיים המועד שבו מותר לזאת על הנתינות — התקרב.

הישיבה הסודית

ה פעם היו קורבנות: נער נהרג ואיש מבוגר נפצע. המקום: בית-הכנסת על סם מסעודה שמסוב.

בית-הכנסת זה שימש מקום-דיכו ליהודים שכבר הגיעו תורם לעזוב את עיראק — מעין חדר-מערב וביקורת, שממנו הוסעו במשאיות ישר למטוסים, כדי שלא לעורר תשומת-לב יתירה בנמלה-התעופה.

באותו היום, בינואר 1951, היה בית-הכנסת מסעודה שמסוב מלא יהודים כורדיים, שהובאו מהעיר סולמייניה בצפון, ושהתכוונו לטיסה בחוף עמד נער יהודי, שהציע עוגות מתוקות לסקרנים. לפתע התפוצצה הפצצה. הנער נהרג במקום; יהודי שעמד לירד נפצע קשה בעינו. הפעם לא נותר ספק בלב היהודים: מחתרת אנטי-יהודית מתגלתה להם. מוטב שיצטוו את עיראק כל עוד ניתן להם. שוב החלו מתארכים התורים. בלילה האחרון, לפני שפג מועד

דוד קורן

ההרשמה, שילמו יהודים שוחר של 150 ואפילו 200 דינר (לי"ש), כדי ששםם ייכלל ברשימה לפני נעילתה בחצות. כאשר תמה ההרשמה, הסתבר כי כל יהודי עיראק — מלבד 5000 בלבד — נרשמו לעלייה. כעבור כמה ימים פירסמה הממשלה חוק נוסף, הנוגע ליהודים המהגרים. הממשלה, שבראשה ניצב נורי אל-סעיד, התכנסה לישיבה סודית, ומייד לאחר מכן התכנס גם המג'ליס — בית-המחוקקים — לישיבה סודית. היה זה ביום שבת, והעסקים היהודיים — בכלל זה מרבית הנותקים — היו סגורים. ליתר ביטחון, נתקו הטלפונים בין המג'ליס לעיר, כי הממשלה לא רצתה שמישהו מהנבחרים ידליף ליד יהודי את תוכן הדיון. על סדר היום: הצעת-חוק להחרמת רכושו של כל יהודי אשר ויתר על נתינותו ונרשם לעלייה. החוק, שאושר מייד, ציווה על הבני קים להפסיק את פעולותיהם, ועל כל בעלי-עסק יהודי לסגור את עיסוקו. כל מי שנתפס מוציא סחורה מתנות של יהודי היה צפוי לשבע שנות-מאסר. כל מי שויתר על אורחותו — רכושו הוחרם, והועבר לרשות אפוסטרופוס ממשלתי. מותר היה לו להוציא עימו רק 70 לי"ש. כל מי שלא ויתר על נתינותו הייב היה להתייצב בתחנת רישום מיוחדת, צויד בתעודת-זהות חדשה, הוא המשיך להיחשב לאזרח שוהי-זכויות, יכל היה אלקבל רכיון ולנסוע לחו"ל. אבל עליו היה לשוב תוך שלושה חודשי לעיראק, ולא נשללה נתינותו אוטומטית. ל-5000 האזרחים היהודיים שנותרו ניתן לנהל את עיסוקיהם מחדש, ללא הגבלות.

לפוצץ את בגדאד

ה קהילה העשירה נותרה לפתע חסרת-כל. המטוסים החלו מגיעים בקצב של שלושה או ארבעה ליום. קציני-מישטרה עיראקי. אולם כעבור זמן הופסקה אחיות-העניינים, והמטוסים החלו מגיעים ישר מבגדאד ללוד — כשקציני-המישטרה העיראקי מלווה את הנוסעים וחוזר במטוס הרק. נדמה היה כי לא נותר מה לרשום בדבריי-מיה של הקהילה העתיקה, אלא את פרטי היטולה המהיר. אך לפתע הסתבר, כי הפרק האחרון לא היה יומן שיגרת של טיסות, אלא פרק דראמתי של שליחות סודית, מאסרים, ואף תליות. שלושה חודשים אחרי השתיימה הרשמת העולים, נכנס גבר אלגנטי לחנות הכליבו המפוארת של בגדאד, אורזודיב. אחד הזונבים, פליט פלס-טיני, החזירי בראותו את הלוקח האלי-